

Затверджую:

Президент
МБФ «Карітас України»

_____ Т.Ставничи
(Підпис)
«__» _____ .

Етичний кодекс Карітасу України

Вступ

Робота мережі Карітасу України мотивована, орієнтована та визначена Святим Письмом, вченням і традиціями Католицької Церкви та особистими зустрічами з нужденними. «Карітас – це милосердя та жертвна любов Церкви до своєї пастви»¹, що є найкращим способом допомогти бідним, знедоленим та ізольованим верствам населення. Мета «Карітасу» – забезпечити цілісний розвиток людини та полегшити страждання, спричинені катастрофами, конфліктами та несправедливістю.

Організації мережі Карітасу України повинні задовольняти мінімальні стандарти управління, організаційної інфраструктури, фінансової життєздатності та підзвітності, та дотримуватися етичних норм та правил поведінки. Ці організації залишаються автономними за своїм юридичним, фінансовим та договірним статусом.

Викладені нижче Етичні норми та правила засновані і узагальнюються в єдиному нормативному твердженні, що відображає вищезазначені цінності та принципи, що складають всебічну основу етичних норм та правил, яких, як очікується, дотримуються всі члени та персонал². У своїй діяльності співробітники мережі Карітасу України прагнуть втілити перелічені цінності та принципи і таким чином виступають активними свідками співчуття Христа, працюючи по всьому світі.

Мінімальні стандарти Карітасу України визначають, як ці Етичні норми та правила втілюються в організаційній політиці та поведінці, та включають процедуру оцінки організацій мережі згідно Стандартів Карітасу Інтернаціоналіс (CIMS). В «Кодексі поведінки персоналу» описані норми поведінки, що очікуються від усього персоналу мережі Карітасу.

Карітас України впевнений, що всі співробітники діють із сумлінням та добросовісністю, демонструють цінності та принципи цих Етичних норм та правил без необхідності робити недвозначні заяви. Справжній документ є керівною нормою для мережі Карітасу України та співробітників усіх рівнів. Однак за допомогою цих Етичних норм та правил ми забезпечуємо більшу чіткість та послідовність у мережі Карітасу України, перш за все відносно її ідентичності та духовній місії. Карітас України очікує, що організації, що входять у мережу приймуть ці Етичні норми та правила, а також прописані принципи діяльності.

Ці норми та правила повинні бути включені до Політик та Процедур щодо людських ресурсів, а співробітники всіх організацій повинні підписати ці правила, вивчити та дотримуватися їх.

Цінності та принципи:

¹ Звернення Папи Римського Франциска до Представницької Ради «Карітас Інтернаціоналіс» 17 травня 2013 р. (<http://www.caritas.org/about/PopeFrancisInspiresCaritasLeadership.html>)

² Для цілей цього Кодексу термін «персонал» означає членів правління, службовців, волонтерів, консультантів та всіх, хто діє в якості агентів Конфедерації на усіх рівнях.

Людське життя є священним від зачаття до природної смерті. Створені за образом та подобою Божою, усі жінки і чоловіки наділені унікальною гідністю, оскільки вони «стоять над усім, а їх права та обов'язки є загальними та непорушними»³. «За своєю сокровенною природою людина є соціальною істотою, і якщо вона не відноситься до інших, вона не може ні жити, ні розвивати свій потенціал»⁴. «Усе соціальне життя є виразом його безсумнівного прихильника: людської особистості»⁵, яка «далеко не є об'єктом чи пасивним елементом соціального життя, а є, і завжди повинна залишатися, його суб'єктом, основою та метою»⁶. «Такий соціальний порядок передбачає постійне вдосконалення. Він повинен ґрунтуватися на правді, бути побудованим на справедливості та одухотвореним любов'ю; на свободі він повинен зростати щодня до більш гуманного балансу»⁷.

Людська гідність та соціальна природа людської особистості є основою та натхненням для морального бачення суспільства, яке буде досягнуто, якщо ми будемо жити, дотримуючись таких цінностей та принципів:

Цінності

1. **Справедливість:** реагуючи на заклик віри, ми прагнемо вибудувати справедливий моральний порядок та «правильні стосунки» у нашому власному житті та організаціях, громадах, в яких ми працюємо, і в межах всього Божого творіння. Ми супроводжуємо, служимо і захищаємо знедолених та ізольованих, допомагаючи їм перетворювати суспільства, в яких вони живуть, та структури, що призводять до бідності.
«Суспільство забезпечує соціальну справедливість, якщо передбачає умови, які дозволяють асоціаціям або окремим людям отримати все, що їм належить, відповідно до їх природи та покликання. Соціальна справедливість пов'язана із загальним благом та здійсненням влади»⁸.
2. **Загальне благо:** на право людської гідності та здатність рости в громаді впливає спосіб організації нашого суспільства: соціальний, релігійний, культурний, економічний, екологічний, юридичний та політичний. Ми працюємо в рамках загальної єдності Католицької Церкви та інших релігійних традицій, урядів, широкого громадянського суспільства та усіх наділених владою, щоб захищати людську гідність, виконувати індивідуальні та соціальні права і обов'язки, та сприяти загальному благу.
«Суспільство, яке бажає і має намір продовжувати служити людині на усіх рівнях, – це суспільство, головним завданням якого є загальне благо – благо для усіх та кожного. Людська істота не може знайти в собі внутрішній потенціал, тобто, окремо

³ II Ватиканський Собор, Пастирська конституція про Церкву в сучасному світі: *Gaudium et Spes* (http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html), #26.

⁴ *ibid*, пункт 12.

⁵ Катехизис католицької церкви, № 106.

⁶ Папа Римський Пій XII, радіопослання від 24 грудня 1944 р., 5: AAS 37 (1945), 12

⁷ *Gaudium et Spes*, #26.

⁸ Катехизис католицької церкви, № 1928.

від того, що вона існує «з» іншими та «для» інших»⁹. Загальне благо завжди орієнтоване на прогрес людей: «Порядок речей повинен бути підпорядкований порядку людей, а не навпаки»¹⁰.

3. **Цілісний розвиток людини:** ми розглядаємо розвиток, як заснований на цілісному розумінні людської особистості, в контексті та досвіді сім'ї та ширшої спільноти, що охоплює духовні, психологічні, емоційні, фізичні, матеріальні та економічні аспекти. Де б ми не працювали, ми прагнемо розвитку цілісної особистості та усієї спільноти, та трансформуємо несправедливі соціальні системи. У своїй роботі ми забезпечуємо міцні та послідовні зв'язки між складовими допомоги, реабілітації та розвитку.

«Щоб бути справжнім, розвиток повинен бути різнобічним; він повинен сприяти розвитку кожного та усіх загалом... Людина справді є людиною, лише якщо вона є господарем своїх власних дій та судить про їх цінність, лише якщо вона є творцем свого власного прогресу. Вона повинна діяти згідно з даною Богом природою, вільно сприймаючи свій потенціал та вимоги до нього»¹¹.

4. **Співчуття:** об'єднані в одну людську сім'ю, ми глибоко вражені стражданнями інших та маємо моральний обов'язок визнати людяну вимогу реагування. Цей обов'язок є суттєвим як для нашої ідентичності католицької організації, так і для нашого членства в людській родині. Таким чином, як члени міжнародного співтовариства, ми визнаємо наш обов'язок надавати гуманітарну допомогу та обов'язок інших людей забезпечувати нам безперешкодний доступ.

«Програма християнина – програма Доброго Самарянина, програма Ісуса – це «серце, яке бачить». Це серце бачить, де потрібна любов, і діє відповідно до цього»¹². Як казав нам Ісус: «По правді кажу вам: якщо ви зробили це для одного з найменших братів моїх, ви зробили це для мене»¹³.

5. **Найкращий спосіб для бідних та знедолених:** згідно з Євангелієм Ісуса, ми вирішили підтримувати бідних, знедолених та ізольованих людей. Ми прагнемо боротися з дегуманізацією бідності, яка позбавляє людей гідності та людяності. Ми керуємось Святим Письмом християн, щоб працювати заради свободи пригноблених та справедливого розподілу дарів землі та допомагати тим, кого ізолювало суспільство, нести відповідальність за власний розвиток. Ми боремося за справу бідних, як за свою, постаючи поруч із ними. Для цього ми будемо стояти поряд із ними у вирішенні їхніх потреб та протистояти несправедливості, з якою вони стикаються.

«Це той піст, якого я прагну: звільнити несправедливо зв'язаних, розв'язавши пута ярма; звільнення пригноблених, розбити кожне ярмо; ділитися своїм хлібом з голодними, прихищати пригноблених та бездомних; одягати оголених, коли їх бачиш, і не повертатися спиною до інших»¹⁴.

⁹ Папська рада з питань справедливості та миру, *Збірник соціальних доктрин Церкви*, № 165, Libreria Editrice Vaticana, 2005

¹⁰ *Gaudium et Spes*, #26/3

¹¹ Папа Павло VI, *Populorum Progressio*, Про розвиток людства, № 14 та 34 (1967), www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum_en.html

¹² Папа Бенедикт XVI, *Deus Caritas Est*, #31(2005), http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est_en.html

¹³ Matthew 25:40

¹⁴ Isaiah 58:6-7

«Боротьба з бідністю знаходить сильну мотивацію у виборі або переважній любові Церкви до бідних¹⁵. «Бідних слід бачити «не як проблему, а як людей, які можуть стати головними будівельниками нового та більш людського майбутнього для кожного¹⁶.

6. **Повага:** ми поважаємо релігійні традиції, культуру, структури та звичаї в тій мірі, в якій вони підвищують та підтримують гідність людської особистості.

«Справедливе суспільство може стати реальністю лише тоді, коли воно базується на повазі виняткової гідності людської особистості»¹⁷.

7. **Солідарність:** ми солідарні з людьми, які є бідними та ізольованими, тим самим досягаючи плодів миру, справедливості та людського розвитку. Солідарність пов'язує нас у спільному баченні створення світу, де всі люди отримують те, що за правом належить їм як синам та дочкам Божим.

«Солідарність особливим чином висвітлює внутрішню соціальну природу людської особистості, рівність усіх в гідності та правах та спільний шлях людей та народів до все більш відданої єдності»¹⁸.

Принципи:

1. **Партнерство:** «справжнє партнерство означає довгострокову прихильність до узгоджених цілей на основі спільних цінностей, стратегій та інформації. Воно характеризується чесним зворотним зв'язком, спільним плануванням, супроводом, прозорістю та підзвітністю з обох сторін, а також справжньою відкритістю та чуйністю до потреб, почуттів, досвіду та мудрості інших. Воно ґрунтується на взаємоповазі, довірі та доброзичливості. Ефективне партнерство створює солідарність у мережі Карітасу України та іншими організаціями, які поділяють наше бачення, а також громадами та людьми, з якими ми співпрацюємо»¹⁹.

«... Карітас України сприяє співпраці у мережі, не зменшуючи належної автономії, виконуючи завдання, спрямовані на заохочення, координацію, представництво та розбудову потенціалу»²⁰.

2. **Система вирішення проблем на усіх рівнях:** ми гарантуємо передачу повноважень, рішень та відповідальності до найнижчого рівня, на якому вони можуть бути належним чином реалізовані. Роблячи це, ми будемо прагнути максимально використовувати та спиратися на місцеві можливості та ресурси. Головним для нашої ідентичності, оскільки «Карітас» є національною, єпархіальною

¹⁵ CF Іван Павло II, Звернення до Третьої Генеральної конференції єпископів Латинської Америки, Пуебла, Мексика, (28 січня 1979 р.), I/8: AAS 71 (1979), 194-5.

¹⁶ Іван Павло II, Послання до Всесвітнього дня миру 2000, 14: AAS 92 (2000), 366.

¹⁷ *Ibid*, 132.

¹⁸ Папська рада з питань справедливості та миру: «Компендіум соціальної доктрини Церкви» (http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html, #192).

¹⁹ Карітас Інтернаціоналіс, «Принципи партнерства Карітасу»: Підручник «Карітас Інтернаціоналіс» для роздумів та дій (Рим, 2003, <http://www.caritas.org/upload/par/partnership.qxd1.pdf>), стор. 14.

²⁰ Статут «Карітас Інтернаціоналіс», стаття 1.5

та парафіяльною членською організацією, є спільне прагнення сприяти та посилювати можливості місцевих організацій, щоб вони могли отримати більшу автономію та відповідальність.

«Подібно до того, як вкрай неправильно брати від людей те, що вони можуть досягти власною ініціативою та галуззю, і віддавати це громаді, так само є несправедливим і водночас великим злом та порушенням правильного порядку, призначати тим, хто стоїть вище те, що можуть зробити нижчі та підпорядковані організації. Бо кожна соціальна діяльність повинна від природи надавати допомогу тілу соціальному, а не руйнувати та поглинати його»²¹.

3. **Участь:** ми гарантуємо, що люди, яким ми служимо, будуть залучені до розробки, управління та реалізації проектів, які ми проводимо від їх імені, та прийняття пов'язаних з цим рішень – від оцінки до визначення. Участь є виразом людської гідності та передбачає спільну відповідальність за людську спільноту. «Карітас» є прихильником процесів розвитку, що надають пріоритет активній участі як фундаменту демократичного та інклюзивного суспільства.

«Гідність людської особистості передбачає право брати активну участь в державних справах та робити свій внесок у загальне благо її громадян»²².

4. **Розширення можливостей:** ми допомагаємо людям розвивати та реалізовувати весь свій потенціал, а також будувати стосунки, засновані на взаємоповазі, щоб вони могли контролювати та покращувати якість свого життя. Завдяки цілісному людському розвитку та розширенню можливостей ми сприятимемо активним, потужним місцевим громадам, члени яких відіграватимуть значну роль у громадянському суспільстві.

«Я сподіваюся, що виникне шум ... Але я хочу, щоб ви почули себе у своїх єпархіях, я хочу, щоб шум згас, я хочу, щоб Церква вийшла на вулиці, я хочу, щоб ми чинили опір усьому світовому, усьому статичному, усьому зручному ... усьому, що може замкнути нас у собі. Парафії, школи, установи створені для відкритого спілкування»²³.

5. **Незалежність:** ми, мережа Карітасу України, визначаємо свої оперативні пріоритети та програми і не дозволяємо використовувати себе як інструменти національних чи зовнішньоекономічних чи політичних інтересів, особливо коли вони не відповідають вченню католицької церкви.

«Позитивними ознаками в сучасному світі є зростаюче усвідомлення солідарності бідних між собою, їхні зусилля підтримувати одне одного та їх публічні демонстрації на соціальній арені, які, не вдаючись до насильства, представляють власні потреби

²¹ Папа Римський Пій XI, Циркулярний лист *Quadragesimo Anno*, AAS 23 (1931), #79.

²² *Pacem In Terris*. Енцикліка Папи Римського Івана XXIII про встановлення загального миру в правді, справедливості, милосерді та свободі (1963), № 26,
www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_en.html

²³ Папа Римський Франциск, Звернення під час зустрічі із молоддю з Аргентини, Ріо-де-Жанейро, 25 липня 2013 р.,

(http://www.vatican.va/holy_father/francesco/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130725_gmg-argentina-rio_en.html)

та права, коли стикаються з неефективністю або корупцією органів державної влади».²⁴

- 6. Розумне керівництво та підзвітність:** ми докладемо усіх зусиль, щоб бути підзвітними тим, кому ми служимо, тим, хто підтримує нашу роботу та суспільство в цілому. Ми також забезпечуємо належне розпорядження довіреними нам ресурсами.

«Часом трапляється так, що ті, хто отримує допомогу, стають підлеглими надавачами допомоги, а бідні служать для збереження дорогих органів влади, які споживають надмірно високий відсоток коштів, призначених на розвиток. Отже, необхідно сподіватися, що всі міжнародні установи та неурядові організації приймуть на себе зобов'язання із забезпечення повної прозорості, інформуючи донорів та громадськість про відсоток свого доходу, виділеного на програми співпраці, фактичного змісту цих програм і, нарешті, детальних витрат самої установи»²⁵.

- 7. Рівність, універсальність, неупередженість та відкритість для усіх:** усі жінки та чоловіки, дівчата та хлопці створені рівними та роблять свій унікальний внесок у наш світ, колективно усвідомлюючи те, що є цілком людським. Ми забезпечуємо рівну та активну участь жінок та чоловіків, дівчат та хлопців в усій нашій роботі.

Ми слугуємо людям неупереджено, особливо тим, хто є найбіднішими та найбільш вразливими, згідно з об'єктивними оцінками їх ситуації та потреб, які вони висловлюють, незалежно від раси, віку, статі, фізичних можливостей, етнічної приналежності, віросповідання чи політичного переконання, насправді без антагоністичного розрізнення між будь-ким.

«Ми повинні... визнати, підтвердити та захистити рівну гідність чоловіка та жінки: вони обоє є людьми, цілком унікальними серед усіх живих істот, що існують у світі»²⁶.... Надання жінкам можливості бути почутими та реалізувати свої вміння за допомогою ініціатив, що підсилюють їхню цінність, їхню самооцінку та їх унікальність, дозволить їм зайняти місце в суспільстві на рівні з чоловіками ²⁷.

- 8. Захист:** ми прагнемо забезпечити безпеку тих, з ким і для кого ми працюємо, особливо дітей, відповідно до Конвенції ООН про права дитини, національного законодавства та Рамкової програми захисту дітей «Карітас» (2004) та іншої належної практики.

²⁴ Sollicitudo Rei Socialis, Папа Римський Іван Павло II, до двадцятої річниці Populorum Progressio (1987), №39 http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis_en.html

²⁵ Папа Римський Бенедикт XVI, *Caritas in Veritate*, 2009, #47, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html

²⁶ Папа Римський Бенедикт XVI, Зустріч з католицькими рухами за сприяння жінкам, парафія Св. Антонія, Луанда, Ангола, 22 березня 2009 р., http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2009/march/documents/hf_ben-xvi_spe_20090322_promozione-donna_en.html

²⁷ Папа Римський Бенедикт XVI, Апостольська проповідь після синоду *Africae Munus* (2011), №57, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20111119_africae-munus_en.html

«Я хотів би особисто визнати страждання, завдані жертвам, та чесні зусилля, спрямовані як на забезпечення безпеки наших дітей, так і належно та прозоро розглядати звинувачення, коли вони виникають... Подібно до того, як Церква справедливо дотримується вимог стандартів з цього приводу, усі інші без винятку установи повинні дотримуватися тих самих стандартів».²⁸

- 9. Місцеві економіки:** коли це можливо, ми використовуємо місцеві ресурси та продукти та підтримуємо місцеву економіку, оскільки це не вичерпує запасів та не спричиняє виняткової інфляції.

«Субсидіарність (система вирішення проблем на усіх рівнях), що розуміється в позитивному сенсі, [це] економічна, інституційна чи юридична допомога, що пропонується менш владним соціальним суб'єктам... Їх ініціатива, свобода та відповідальність не повинні витіснитися»²⁹.

- 10. Турбота про створення та увага до впливу на навколишнє середовище:** ми захищаємо людей і планету, сприяючи правильним стосункам із усіма Божими творіннями, оскільки відповідальність за планету та всі її ресурси покладена на людство. Виступаючи справжніми розпорядниками всього творіння, ми враховуємо вплив на довкілля та спадщину для майбутніх поколінь при плануванні та здійсненні всієї нашої діяльності.

«Догляд та піклування про творіння – це вказівка Бога, яку Він дав не лише на початку історії, але й кожному з нас; це частина його плану; це означає з відповідальністю збільшувати світ, перетворювати його таким чином, щоб це був сад, придатне для життя місце для усіх нас...»³⁰.

- 11. Координація:** ми будемо тісно координувати роботу спільно із національними урядами та місцевими органами влади, церквами, іншими релігійними організаціями, громадянським суспільством, іншими членами спільнот на шляху допомоги та розвитку, та всіма іншими відповідними зацікавленими сторонами.

«Народжена із імпульсу цього Апостольського Престолу, який тоді керував і спрямовував її діяльність, «*Карітас Інтернаціоналіс*» складається з Конфедерації благодійних установ, як правило, національних осередків “Карітасу”. Ця Конфедерація, далеко не обмежуючи автономію, на яку мають право її учасники, сприяє їхній співпраці завдяки своїй діяльності, що надає наснагу, координує та представляє»³¹.

²⁸ Папа Римський Бенедикт XVI, Звернення до єпископів Сполучених Штатів Америки під час їх візиту *Ad Limina*, 26 листопада 2011 р., Ватикан, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2011/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20111126_bishops-usa_en.html

²⁹ *Compendium, op.cit.*, #186.

³⁰ Папа Римський Франциск, Широка публіка, 5 червня 2013 р. (http://www.vatican.va/holy_father/francesco/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130605_udienza-generale_en.html)

³¹ Папа Римський Іван Павло II, *Під час Таємної вечери*, Лист до «Карітас Інтернаціоналіс» щодо набуття громадської, юридичної та канонічної особистості, 16 вересня 2004 р., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/letters/2004/documents/hf_jp-ii_let_20040916_caritas-internationalis_en.html

12. Захист інтересів: ми будемо захищати – на національному та міжнародному рівнях – від імені бідних та ізольованих верств населення, щоб переконатися та допомогти їм у їх скрутному становищі, усунути основні чи структурні причини бідності та несправедливості. Ми будемо агентами змін та соціальних перетворень для сприяння повазі прав людини.

«Я також хотів би наголосити, що ваша місія дозволяє вам, «Карітасу», відігравати важливу роль на міжнародному рівні. Досвід, який ви накопичили за ці роки, навчив вас бути прихильниками міжнародної спільноти здорового антропологічного бачення, яке підтримується католицьким вченням і прихильне захищати гідність усього людського життя ... Все, що ви говорите та робите є свідком вашого життя та діяльності, залишається важливим і сприяє просуванню цілісного блага людської особистості»³².

13. Навчання та розвиток персоналу: ми прагнемо вдосконалювати свою роботу, те, що ми робимо і як ми це робимо, шляхом постійних роздумів, створення потенціалу, моніторингу, оцінки, управління знаннями та стратегічного планування. Ми будемо інвестувати в наш персонал, щоб забезпечити йому навички, досвід та розвиток, необхідні для досягнення повного потенціалу, а також забезпечувати, щоб мережа Карітасу реалізував свій потенціал та робив ще більше для бідних, ізольованих та знедолених...

«Благодійні організації Церкви, починаючи з організацій «Карітас» (на єпархіальному, національному та міжнародному рівнях), повинні робити все, що в їх силах, щоб забезпечити ресурси і, перш за все, персонал, необхідний для цієї роботи. Особи, які піклуються про тих, хто потребує допомоги, повинні бути насамперед професійно компетентними: вони мають бути належним чином навчені, що робити і як це робити, та віддані принципу постійної турботи про інших. Проте, хоча професійна компетентність є головною, фундаментальною вимогою, сама по собі вона є недостатньою. Ми маємо справу з людьми, а люди завжди потребують чогось більшого, ніж просто технічно належного догляду. Їм потрібна людяність. Їм потрібна щира турбота»³³.

14. Турбота про персонал: ми забезпечуємо справедливі, гідні та стійкі умови праці для всього нашого персоналу та виконуємо свій обов'язок дбати про персонал, пропагуючи належну практику управління людськими ресурсами та дотримуючись трудового законодавства відповідної юрисдикції.

«Права працівників, як і усі інші права, засновані на природі людської особистості та її виключній гідності»³⁴:

³² Pope Benedict XVI, Address to the Participants in the General Assembly of Caritas Internationalis, 27 May 2011, *op. cit.*

³³ Deus Caritas Est, #31 a)

³⁴ Довідник соціальної доктрини Церкви (http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html), #301

